

#GYVENIMAS PER BRANGUS



NEMOKAMAS LEIDINYS APIE DARBUOTOJŲ TEISES IR DARBO DŽIAUGSMUS
WWW.GYVENIMASPERBRANGUS.NET 2018 M. ŽIEMA, NR. 8

NUMERIO TEMA

Apie valytojų
darbą arba
kodėl vertėtų
paskęsti
šūduose ir
vėmaluose



REDAKCINIS ŽODIS

Apie nematomą valytojų darbą ir
kitus niuansus

Viešumoje retai kada girdima apie valytojus. Visi žino, kad jos egzistuoja, bet dažniausiai, net ir eidami pro juos, jų nepastebime, tarsi jų uniformos paverstų jas nematomais. Matomi jie tampa gal tik tada, kai užrakina tualetus valymui ar kai tėvams prireikia baubo, kuriuo galėtų gąsdinti savo vaikus – eik į mokyklą, daryk namų darbus, nes kitaip teks šluoti gatves. Lengva teigti, kad valytoja yra viena iš labiausiai stigmatizuojamųjų profesijų, apie kurią mažai kalbama. O jeigu išgirstama apie jų sunkumus darbe – na, patys kalti, kad tokį darbą dirba - būtų protingesnės, susirastų geresnius darbus ir nekvaršintų niekam galvos. Retai akcentuojama, kad tai yra žmonės, dirbantys būtina darbą, be kurio mūsų visų gyvenimas taptų sunkesniu. Tiek gatvių šlavėjai, tiek

ofisų prižiūrėtojos, tiek restoranų indų plovėjai, tiek prekybos centro valytojos, tiek viešbučio kambarinės – visi jie prižiūri ne tik švarą, bet ir sveikatą. Jei jos neatliktų savo darbo, nesunku įsivaizduoti kaip greitai ir lengvai plistų įvairias ligas nešiojantys kenkėjai. Bet, vietoje dėkingumo, šie žmonės dažniau patiria patyčias. Gal būtent dėl to ir negirdime apie darbo vietoje besiorganizuojančius valytojus, kurių kovos už geresnes darbo sąlygas, sąžiningą atlygį ir priespaudos mažinimą vyksta kiekvieną dieną ir kasmet.

Daug kam lengvai ir neįpareigojančiai atrodantis darbas iš tikrųjų reikalauja daug: nuolatinė fizinė veikla pati savaime pareikalauja daug jėgų, darbas su cheminėmis medžiagomis garantuoja apsinuodijimo ir cheminio nudegimo riziką, mechaniniai aparatai, kuriais dirbama šiais laikais, nėra tokie saugūs, kaip atrodo ar yra teigiama – ir užlipk tu nuvalyti dulkes nuo sietynų nenusisukusi sprando, išvalyk ketvirto aukšto langą neišsitéškęs ant žemės, išblizgink grindis nepaslydus, dezinfekuok unitazus neįkvėpęs valiklio.

pratęsta kitam puslapyje →

Stuburo išvaržos, alerginės reakcijos, sąnarių tinimai, lūžę kaulai – tai kasdienybė. Šlapimas, išmatos, kraujas, vėmalai, seilės, sperma – vien jų kasdienis valymas turėtų versti norėti jaustis oriai ne tik grįžus namo, bet ir darbo vietoje, o apie malonius dalykus ne svajoti, o dėl jų aršiai kovoti. Bet, deja, realybėje reta valytoja galės sau leisti atostogas kurorte, pilnavertį būsto remontą ar visas reikiamas, bet mokamas procedūras traumas atveju ir darbe greičiausiai nesijaus tokia pat svarbi, kaip kitus darbus atliekantys darbuotojai. Vien tai sumenkina, o dar į tave iš viršaus žiūrintis darbdavys, kuris greičiausiai laiko tave net ne darbuotoju, ne žmogumi, o žmogiškuoju ištekliu, žmogumi-šluota, žmogumi-skuduru, o

pats save laiko ne tavo darbdaviu, o tave maitinančiu, tavęs – tokio žemo ir menkaverčio – pasigailėjusiu, tau kelis centus atbula ranka numetusiu šeimininku. Tad argi keista, kad tokį darbą neadekvačiomis sąlygomis dirbantis žmogus natūraliai sieks užtikrinti didesnę nei minimalų atlyginimą, sveikatos draudimą bei draudimą nuo nelaimingų atsitikimų, saugias darbo sąlygas, apmokamas atostogas ar sveiku protu suvokiamą darbo grafiką? Keisčiau, kai žmonės to nedaro. Suprantama, kodėl darbuotojų kaita šioje srityje yra tokia spariti. Nesuprantama būtų tik, kodėl darbuotojai nesivienija.

Bet gal vis dėlto suprantama? Tai yra darbo sritis, kurioje dažnai įdarbinami pažeidžiamiausi sluoksniai: neįgalieji, imigrantai, neišsilavinę, vyresnio amžiaus žmonės. Žmonės, kuriems gauta darbo vieta dažnai yra it išsigelbėjimas, todėl vengiantys rizikuoti jos praradimu. Tai automatiškai verčia darbuotoją taikstyti su esama tvarka, kuri galbūt iš jos atima daugiau nei realiai duoda. Kai neturi pajamų, o darbas suteikia net ir iki ašarų juokingą atlyginimą – tu džiaugiesi; kai kitos darbo sritys tave nurašo kaip nepajėgų, o čia tau suteikia galimybę – tu esi dėkinga. Tuomet pradedi ignoruoti tai, kad bedirbdamas tu tampi protiniu vergu savo darbdaviui, kuris tavimi nesirūpina ir susitaikais su tuo, kas tau duodama. O jeigu pagalvoji apie savo darbo sąlygų gerinimą, prisimeni tuos laikus, kai profesinė sąjunga turėjo visai kitą atspalvį ir nustumi tas mintis šalin. Ir vietoje to, kad žiūrėtum į save, kaip į galią turinčią, žiūri tik kaip į lengvai pakeičiamą pavaldinį.

O nereikėtų, nes, gavęs duonos, turėtum reikalauti ir rožių. Ar šiais laikais realiau: gavusi pasibaigusio galiojimo duonos su 50% nuolaida, turėtum reikalauti ir importinių nenuvystusių rožių. Šių dalykų reikalavimas atsiranda iš politinio šūkio „Duonos ir rožių“, kilusio iš 1911 m. Rose Schneiderman pasakytos kalbos, skatinančios atkreipti dėmesį, kad darbuotojos moterys turėtų kovoti ne tik dėl savo teisių, bet ir dėl geresnės gyvenimo kokybės bei orumo: „Darbuotoja privalo turėti duonos, bet ji privalo turėti ir rožių“. Ši kalba įkvepė 1912 m. Lawrence tekstilės streiką, organizuotą Pasaulio Pramonės Darbuotojų (angl. Industrial Workers of the World), kuris tapo pramintas „Duonos ir rožių streiku“, keletą eilėraščių ir dainų, tarp kurių ir 1911 m. James Oppenheim'o to paties pavadinimo eilėraštis su eilutėmis, dažnai naudojamomis įvairiose darbuotojų kovose:

**„Širdys alksta kaip ir kūnai
duokit mums duonos, bet duokit rožių!
Taip, dėl duonos mes kovojam
bet kovojam ir dėl rožių!“**

DARBUOTOJŲ ISTORIJA

„Visi sakė, jog dirbant ir netingint bus galima gerai gyventi“: pokalbis su vienos iš Kauno mokyklų valytoja Lina D.



Ant Vilniaus Žaliojo Tiltų vietoj buvusių skulptūrų pastatyta Audi

Visos atpažins Linos D. pasakojimą - jei kas nors ne iš artimųjų, tai bent iš pažįstamų tokį pasakojimą girdėjo ir tikriausiai vartė akis. Dar kitaip į tokius pasakojimus reaguoja žiniasklaida arba vadinamieji nuomonių lyderiai - jie pasakojimus apie nepalyginamai sunkesnę išgyvenimą po nepriklausomybės paskelbimo įvardija kaip grėsmę nacionaliniam saugumui*. Deja, nors pasakotojos vardas ir pakeistas, bet turinys nei pagražintas, nei išgalvotas. Šiame pasakojime apstu visko, bet daugiausiai čia yra nusivylimo ne kuo nors kitu, o dabartine sistema, ir tam, kad nusivylimas atitiktų tikrąjį jausmą (afektą) pasitelkiamas palyginimas su TAIS laikais, kurių taip visi viešai bijo ir nekenčia, nori spaudytis ir vienareikšmiškai ištrinti. Tų trynimo būdų nemažai: vieni sugalvoja, kad sovietmetis - tai vien gulagai ir Stalinas, kiti, jei galėtų, tikriausiai net ir Operos ir baleto rūmus Vilniuje nugriautų, dar kiti gudragalviai iš akademinio dramblio kaulo bokšto teigia, jog nostalgija sovietmečiui yra pavojinga ir kenkia tautos sveikatai bei saugumui. Vis dėlto ne viskas taip paprasta, nes supaprastinus ir sutraukus visa tai į vieng demonizuojantį epitetą „vatnikas“, situacijos žmonėms, kurie apie sovietinius laikus kalba su pasigėrėjimu, nepakeičia. Lina dirbo ir, kaip ji teigia, padoriai gyveno būtent TAIS laikais, o visos negandos ir praradimai prasidėjo po 1990-ųjų metų nepriklausomybės atgavimo. Lina nemano, jog tiesiog likimas taip sudėliojo, kad jai galiausiai atiteko valytojos darbas ir išnuomotas butelis Vilijampolėje. Tai buvo labai konkrečios materialios sąlygos, susijusios su staigiais kainų ir atlyginimų santykio pasikeitimais, darbo vietų mažinimu, ilgalaikiais atlyginimų nemokėjimais, o kur dar komunalinių paslaugų kainų šuoliai, kas daugybę gyventojų privertė kuo pigiau parduoti butus ir kraustyti gyventi į bendrabučius arba mažesnius miestelius. Taigi, šiuo atveju tikriausiai reikėtų pabrėžti, jog šis pasakojimas, kaip galima pamanyti apie daugelį tokių panašių pasakojimų, nėra apie ideologines vienareikšmiškas simpatijas (kvailiams dar konkrečiau reikia paaiškinti: ne, čia ne apie meilę Rusijai), o vienos žmogaus istorija, kurioje apstu nepasitenkinimo ir sunkaus darbo ne tik darbe už atlygį, bet ir už jo ribų.

**„Aš tikrai, tuomet jauna ir naivi, galvojau,
kad bus geriau ir visi sakė,
jog dirbant ir netingint bus galima gerai
gyventi, bet dabar aš tikrai sunkiai
dirbu ir neturiu nieko.“**

Pirmasis mano darbas buvo jau labai seniai, tais saulės nušviestais laikais, ne taip, kaip dabar. Gavau paskyrimą, kai baigiau technikumą, ta darbovietė buvo statistikos skaičiavimo centras Savanorių prospekte, netoli buvusio Kauno kino teatro. Tas mano atlyginimas buvo mažas, bet užteko viskam. Poniškai pavalgyti buvo galima, iš pradžių 70 rublių uždirbdavau, ir kolektyvas buvo šiltas, ir viršininkė labai palaikė, jei kokia klaida ar nesėkmė. Praktika buvo viena, o darbas jau kitaip – akis susigadinau jau pirmą mėnesį, mirga tos perfokortos, duomenų daug reikia suvesti.

Paskui atsirado darbo vieta tokioje mažoje valdyboje, ten mane nusiuntė dirbti. Prieš mane dirbo ne kvalifikuota darbuotoja, o man, pripratusiai dirbti su skaičiais, nebuvo ten ką veikti, tai būdavo laisvo laiko ir į valgyklą nueiti, griežtos kontrolės nebuvo. Dabar, jei nepatinki, iš karto tave kontroliuoja. Specialistai buvo vertinami, o dabar atrodo, kad renkama pagal pažintis, seniau – pabaigė institutą, ateini, ir tave gerbia kaip specialistą. Buvome patenkinti gaudami 130 rublių. Mano butas buvo kooperatinis, uošvienės. Susimokėdavome mes už tą butą, viskam užteko. Ir apsirengti naujais drabužiais buvo galima, ne iš skuduro. Paltuką nuėjai ir užsisakei, kad tau pasiūtų, visko, ko trūko, galėjai užsisakyti ir batus galėjai pasisiūti. Ir jei paislaidavai, o mėnesio gale liko 5 rubliai, žinotai, kad neprapulsi. Aišku, čia apie vieno žmogaus pragyvenimo išlaidas. Asortimentas parduotuvėse buvo nedidelis, daržovės gal atrodė ir ne kaip, bet jos buvo geros, sveikai užaugintos, tikrai ne tiek tų chemikalų naudojo. Bulvių kilogramas kainuodavo 10 kapeikų, tai jų turėjai visada, net ir juodai dienai. Turi aliejaus, bulvių ir jei norėjai įsigyti brangesnį daiktą, visada galėjai, nes žinotai, kad iš kelių rublių vis tiek pragyvensi. Dabar, jei kurį nors poną priversti pragyventi už minimalią algą, nežinau, kaip tam sektųsi.

Po trijų metų pakeičiau darbą ir nuėjau dirbti į mėsos kombinatą, į gamybą. Ten galėjai tų vadinamų deficitinių prekių įsigyti, žinoma, daug kas buvo ir iš po stalo. Norėjome skaniau pavalgyti, dėl to ir nuėjau į tą darbą. Darbas buvo nespecializuotas ir atlyginimai mažesni, bet buvo galima išsinešti gaminių. Aišku, daugiausiai prisivogdavo viršininkai. Paprastas darbininkas irgi išsinešdavo, bet ne tiek, tačiau jei nieko neišsineši – vadinasi, esi nepatikimas. Buvo privaloma du ar tris kartus per savaitę išsinešti dešros ar šiaip mėsos. To užtekdavo šeimyną pamaitinti ir dar geram kaimynui parduoti, kuris tavęs neapskundžia. Taip prisidurdavau prie atlyginimo. Aš tada buvau jauna, man buvo 24 metai, bet tikrai atsimentu, kad gamykloje buvo švaru, nors būdavo kalbų, kad ten visokius gyvius maldavo. Vyras dirbdavo statybose, turėjo geras rankas, jo atlyginimas buvo geras ir, jei padarydavo taurelę, tai eidavo namo, o ne stalų kilnoti ar ten kur nors vartytis. Be to, ir gerti nelabai leisdavo – išviešindavo, jeigu tave milicininkas pagauna ir į blaivyklą nuveža.

Butas buvo trijų kambarių, mums buvo du kambariai skirti, o anytai vienas. Mes mokėdavome už butą kas tris mėnesius, kadangi tai buvo išperkamas kooperatinis butas, bet tikrai nemokėjome tiek, kiek dabar siekia tos paskolos. Mums reikėjo 15 metų mokėti, gyvenome Kalniečių rajone, kuriame ir poliklinika nauja atsiradė, ir parduotuvė didelė buvo – visa infrastruktūra.

Galiausiai pavargau aš nuo darbo mėsos gamykloje ir išėjau dirbti buhalterė, kadangi ten atlyginimas buvo žymiai geresnis. Į rankas gaudavau 280 rublių, tai buvo statybinė organizacija, netoli elektrinės, kaip tiksliai vadinasi – neatsimentu, reikėtų į seną darbo knygelę pažiūrėti, čia buvo jau 1989 metai. Jau Sąjūdis buvo įsikūręs, tuo metu jau pradėjo naikinti darbovietes, fabrikus, atsidūrėme ties tokia įtampa, jau daug žmonių atleidinėjo. Tuo metu nebuvo man kada eiti į tuos mitingus, nes reikėjo dirbti ir vaiku rūpintis. Ėjo į tuos mitingus tie, kuriems tos laisvės labai reikėjo, bet ta laisvė nebuvo skirta darbo žmogui. Aš tikrai, tuomet jauna ir naivi, galvojau, kad bus geriau ir visi sakė, jog dirbant ir netingint bus galima gerai gyventi, bet dabar aš tikrai sunkiai dirbu ir neturiu nieko. Tada bent šį tą turėjau.

Taigi, išėjau aš iš tos darbovietės pagal etatų mažinimą, dar išeitinę gavau ir atostoginius. Išėjau kitur irgi panašiai: gavau apskaitos operatorės darbą už 180 rublių, dar mažas premijas duodavo, dirbau su tokia didele skaičiavimo mašina. Tada įvyko antrasis pučas, labai staigiai pabrango maistas – labai greitai 27 kapeikų lėkštutė mišrainės pabrango 10 kartų, pradėjo kainuoti 3 rublius. Visi tylėjo, tarsi viskas būtų buvę normalu... Tiesiog apniko depresija. Teko skaičiuotis kapeikas batonui ir cukrui. Atlyginimas liko tas pats. Dar vėliau išleido tokius talonus, vagnorkėmis vadinamus, su jais buvo kažkiek pigiau. Sakytiau, žmonės liko pusalkaniai, bet „laisvi“.

Prasidėjo visur neramumai, ir darbuose pradėjo nemokėti atlyginimų, mano vyrui taip pat nesumokėjo kooperatyvo pirmininkas, vyras pradėjo gerti ir kvailioti – tai man nemažai nervų kainavo. Baisu man prisiminti visa tai. Dirbau ten pat, bet darbo buvo vis mažiau ir po truputį pradėjo atleidinėti žmones, išėjau ir aš, tačiau prieš tai man dar leido susirasti darbą ir išeitinę sumokėjo. Radau rūbininkės darbą fabrike. Buhalterės vietų jau nebuvo, liko vietos tik pažįstamiems. Mano vyras vis dar gėrė, nors darbą ir rasdavo, bet visur atlyginimai vėluodavo ir buvo žymiai mažesni. Mes apsigyvenome bendrabutyje, bet ir tą buvo labai sunku išlaikyti, nes komunaliniai mokesčiai pasidarė milžiniški, tekdavo net daugiau nei pusę atlyginimo pakloti mokesčiams už butą. Su vyru teko išsiskirti, nes tapo nepakenčiama, jo gėrimas vargino visą šeimą. Jis išsikraustė gyventi pas mamą. Ne kiekvienas tokį smūgį gali pakelti, bet vyrai apskritai gali sau leisti žiūrėti į kitą pusę, jiems paguoda gali būti stikliukas ir cigaretė. Moteris turi nešti tą sunkų kryžių.

Galiausiai pasikeičiau tą bendrabučio kambarį į sodo namuką, bet ir ten buvo maža perspektyva prasigyventi. Gyvenau už Kauno, ten pat radau ir darbą, kuris laikėsi dvejus metus, kadangi ir ten buvo korupcija. Dirbau slauge senelių globos namuose, kol pradėjo nemokėti atlyginimo, 4 mėnesius man nesumokėjo, nors buvo biudžetinė įstaiga, jei neklystu. Nemokėjo visiems. Man profsąjungos vadovas patarė, kad išeičiau, nes kitaip tik temps laiką, kol galiausiai bankrutuos ir nieko tada bus neįmanoma išsireikalauti. Gerai, kad išėjau, tai nors išsireikalavau, kad atsisikaitytų už tuos nemokėtus mėnesius. Be to, darbo sąlygas pradėjo bloginti, atsirado labai daug naktinių budėjimų ir įtampa tarp personalo. Kur tie pinigai nukeliavo – neaišku, bet nukenčia, kaip visada, paprastas žmogus.

Buvo toks ligonis, kuris vis keikdavo personalą ir vieną kartą jis pradėjo plūsti tokią medicinos seserį, tai subėgo visas skyrius ir jam pagrasino, kad kitą kartą, jei jis taip elgsis, jį išmes iš tų namų. Vieną kartą jis mane pradėjo visaip koneveikti, tai nuėjau ir pasiskundžiau, bet tą sykį niekas jo nėjo drausminti, nebuvo niekaip sureaguota ir tada aš pamačiau, kas čia pas mus dedasi, kaip paprastas žmogus tapo niekuo, kaip su paprastais darbuotojais yra nesiskaitoma, jie yra ignoruojami ir leidžiama juos visaip žeminti.

Paskui ėjau kito darbo ieškoti, persikvalifikavau į siuvėjas. Penkis metus dar siuvyklose pradirbau, mes jau buvome Europos Sąjungoje. Apsiuvinėjau apykakles, turėjau vieną operaciją. Paskutinius du metus mane apiformino pusei etato, kaip jie mėgsta, bet išeities kitokios nebuvo. Prieš tai dirbo apie 30 siuvėjų, buvo visai gerai – gauni darbelį ir sėdi, niekada nesėdėdavom iki 8 val. vakaro. Kitur būdavo, kad reikėdavo neštis namo. Visas kolektyvas buvo draugiškas, ir gimtadienius kartu švėsdavome. Ateidavome 7 ryto ir išeidavome apie ketvirtą popiet, po kiek laiko vienas švedas perpirko įmonę, viskas pradėjo prastėti, sumažėjo įkainiai, atsirado papildomo



pakavimo darbo, darbo laikas pailgėjo, dirbome nuo 8 iki 8, pradėjau justis dusimus, pervargau. Sumažėjo atlyginimas, nors valandų padaugėjo, tada ir išėjau aš iš tos siuvyklos. Atsirado vieta mokykloje, ten buvo etatas su ketvirčiu. Tas darbas sunkus – norima, kad viskas būtų švaru. Išdirbau mokykloje valytoja 10 metų. Vaikų tų visokių yra – vieni sveikinas, kiti pastumia kaip daiktą. Jie mūsų tą darbą dar prailgina, nes visaip trukdo. Valytojų darbas yra nuvertintas, negana to, dar ir žeminama: yra ir mokytojų, kurios į tave žiūri iš aukštai. Kai krizė buvo, man sumažino ne atlyginimą, bet pridėjo plotą: jei etatas buvo 600 kv. metrų, tai pridėjo 200 ir tapo 800 metrų. Ir sakė kad čia dėl krizės, o jai pasibaigus, niekas nieko nesakė, visi tylėjo, ir taip ir liko etatas su 800 kv. m. Etatus taip pat sumažino ir perskirstė, man liko tik etatas, kitai valytojai nuo 0,75 sumažino iki 0,5 etato. Mano manymu, atlyginimą turėtų mokėti pagal plotus, o ne pagal valandas. Be to, dar tualetu indeksaciją sumažino, tai tie mažintojai tegul ateina ir padirba – taip maloniai tuos tualetus išvalo ir ne šiaip, o kad švaru būtų, tegul pabando šitą darbą padirbti, kai reikia ne vieną kartą tą tualetą išvalyti, o kiekvieną kartą po pertraukos pervalyti, nes būna visko: ir vandenį ant grindų pilsto, nuo to tie vaikai pargriūva, o tiems mažintojams nusišpjausti, nors tuos ženklus duotų, kur perspėja apie šlapią paviršių. Manau, mūsų pavaduotojas tokio daikto akyse nėra matęs ir paprašyti jo ko nors sunku, nes kalba jis tik su savo išrinktaisiais. Aš gavau iš pradžių 750 litų į rankas, kai dirbau 1,25 etatu, o per krizę mus pasikvietė direktorė ir pradėjo apgailestauti, kad reikia atlyginimus apkarpyti, nes sunkūs laikai, ir mes visos pasirašėme, o ką daryti? Jau 9

„Aišku, daugiausiai prisivogdavo viršininkai. Paprastas darbininkas irgi išsinešdavo, bet ne tiek, tačiau jei nieko neišsineši – vadinasi, esi nepatikimas.“

metai praėjo nuo krizės, visi čia skelbia apie pagerėjimą, bet niekas nieko neatstatė. Visi tie milijardieriai nori, kad mes už grašius jiems dirbtume, ir ne sau, o jiems uždirbtume savo prakaitu ir savo sveikatos kaina. Čia ne darbas, o kankinimasis, dar būna, kad po pertraukos randi specialiai ant laiptų padėtus pilnus puodelius, arba į šiukšliadėžę įmestus, o tu ištrauki ir grindys apsilaisto, tuomet vėl viską valai. Valytoja per 4 valandas pavargsta tiek, kiek per 8 valandas darbuotojai fabrike prie gamybos linijos, kiek žinau iš savo patirties, todėl tas, kas mano, kad valytojos nieko nedirba, tegul pats pabando išdirbti. Mes pavargstame kaip šunys, viena iš mūsų tiek nusikankino, kad teko darbo metu greitąjį kviesti. Aš nežinau, kiek dar ilgai truks ta žmonių kantrybė...

Dabar nuomuojuosi butuką Vilijampolėje, kadangi jokio nekilnojamo turto neturiu. Moku 75 eurus už nuomą. Kadangi viena, šiaip ne taip išgyvenu, aišku, dar prisideda malkos, mokesčiai už elektrą. Jaučiuosiu jau pavargusi ir norėčiau tiesiog pailsėti. Man jau 55 metai, anksčiau moteris tokio amžiaus išleisdavo į pensiją, o dabar... Ta visa įtampa su darbais – tai yra darbo, tai jo nėra, dar visos problemos buityje. Jaučiuosi tiek fiziškai, tiek psichologiškai išsekusi. Bijau susirgti, jei biuletenis tik 80 procentų, o ir pas daktarus eiti baisu. Juk žmogus suserga ne savo noru, o įmokas tai reikia mokėti. Aš nesuprantu, kaip gali padaryti 80 procentų, o jei dar žmogus serga 4 mėnesius, tai gali ir darbo netekti – nežinau, man čia žmonių naikinimas, ir tiek. Dabar pensija yra nuo 65 metų, o jei dar tuos metus pratęs, tai nemanau, kad man tos pensijos prireiks. Savaitgaliais aš nieko neveikiu, nes noriu tik pailsėti, žinoma, yra tų rūpesčių: reikia į kapus nuvažiuoti, reikia apsitvarkyti ir apsipirkti. Pusę savaitgalio ieškai kur pigiau ką nusipirkti, ieškai nuolaidų. Man 5 eurus už kilogramą mėsos mokėti per brangu, jau geriau nusiperku vištos nugarelių už 50 centų ir sriubai gerai, dar sparniukų po 1 eurą 19 ct. Tai koks čia laisvalaikis. Seniau išeidavai pasivaikščioti, į kino teatrą nueidavai, jų daug būdavo. Dabar irgi jų yra, bet kainos milžiniškos. Kartais skaitau knygas, kai atrandu laisvo laiko, labiausiai mėgstu apie gyvenimą, naujų autorių neskaitau, skaitau tai, prie ko jau esu pripratusi. Mėgstu Petkevičių, kur žmogaus dvasia pasireiškia. Kompiuterio neturiu ir visai nesinaudoju. Išmokti naudotis tomis visomis programomis jau aš per sena. Mano diplomai guli stalčiuje, ir taip ir liks gulėti, nes iš naujo mokytis jau per vėlu ir tam nėra laiko. Sodo aš neturiu, teko man tą namelį parduoti, nes neturėjau pinigų jį išlaikyti, dar ir sūnus skolų prisidarė. Augintis aš nieko nesiauginu, tas darbas neatsiperka, nueini į turgų ir randi tų daržovių vasarą, mano jau toks amžius, kad reikia mažiau valgyti, bet daugiau pailsėti. Bijau, kad paskui reikės labai daug vaistų pirkti.

* Kas nutinka besiilgintiems sovietmečio?, delfi.lt, 2016

UŽSIENIO NAUJIENOS

„Manau, kad bent jau Suomijos gyventojai turėtų pajusti ilgesnio streiko pasekmių svorį, panirti į savo pačių vėmalus ir šūdą, kad suprastų valytojų svarbą“

„Gyvenimas Per Brangus“ kalbasi su menininke Martta Tuomalla apie valytojų darbą Suomijoje, įdarbinimo agentūras, profsąjungas ir taupymo politiką.

GPB: Papasakok iš pradžių apie save ir valymo darbus. Kiek laiko ir kur dirbai valytoja? Kas privertė ar stūmė tave likti juose?

M: Esu tarpdisciplininė menininkė iš Helsinkio. Prisiimdama darbuotojų poziciją, savo darbuose stengiuosi įpinti temas, artimas darbo problematikai, ir ne tik dominančias iš šalies, bet ir pačios patirtas dirbant mažai apmokamose sferose: profsąjungas, galios struktūras bei klasinį pasipriešinimą.

Valytoja dirbau pradėdamas traukiniais, biurais, viešbučiais, teatru, baigiant prekybos centru ir t.t. Tiesą pasakius, sunku suskaičiuoti, kiek valymo darbo patirties iš tiesų turiu. Kartais dirbdavau pilnu etatu, bet iš esmės tuo pat ir studijuodama, kas reikėtų, kad mano santykis nebuvo tipinis ar tęstinis. Iš viso valytoja dirbau dvejus ar trejus metus – paskutinį kartą 2011 m., tuomet domėjausi valymo industrija bei tuo, kaip pati sfera struktūruojama įstumiant darbuotoją į nugalintą būklę – ar bent jau, mano nuomone, čia tai daroma stipriau, nei kitur. Dirbdama kitus darbus – sodininkės, fabrike, pardavime ar klientų aptarnavime, nesusidūriau su tokia per trumpą laiką užgriūnančia sunkumų virtine, kaip valyme. Mano nuomone, valytojos stovi priešakinėse išnaudojimo linijose.

Tada ir kilo meno projekto, kuris suteiktų balsą valytojoms apie jų teises iš jų pačių perspektyvos, sumanymas. 2012 m. pradėjau rinkti jų interviu Valytojų Balsui, tapusiu ilgalaikiu dokumentiniu projektu, apimančiu pasipriešinimo tyrimus. Iš pradžių mano projekto siekis buvo surinkti valytojų įžvalgas dokumentinei video instaliacijai, bet, projektui įsibėgėjus, pastebėjau, kad valymo paslaugų industrija neišvengiamai persikerta su aibe kitų politinio lauko konstrukcijų. Susipažinau su įvairiais judėjimais bei „paprastų žmonių“ bendruomenių iniciatyvomis, besiorganizuojančiomis aplink panašias problemas, ėmiau bendradarbiauti su skirtingomis organizacijomis bei aktyvistais.

Į valymą niekas manęs nepastūmėjo – dirbau nuo penkiolikos

Six minutes of working for free
six more minutes of austerity



(angl. k.) 6 minutės neapmokamo darbo
6 papildomos minutės taupymo politikos
Tu tai gali!

Kadras iš Marttos projekto "Pedal Finland back into shape" (angl. k. Išmink Suomiją atgal į formą)

tam, kad susitaupyčiau studijoms ar elementariai išgyventi. Turint patirties, tampa nesunku vėl grįžti prie to paties. Paskutinį kartą, kai grįžau prie valymo, buvau viršijusi nacionalinį limitą studentų finansavimui, todėl reikėjo darbo, kad turėčiau už ką susimokėti mokesčius, o dirbdama anksti rytais ar vėlai vakare, galėjau ir studijuoti. Nors, turiu prisipažinti, mieliau dirbčiau valytoja, nei kitą menkai apmokamą darbą. Suomia linkę deklaruoti, kad kiekvienas darbas – vertingas, kas yra nesąmonė – dažniausiai geriau sėdėti namie nieko neveikiant, nei daryti tai, kas „naudinga rinkai“ - reklamuoti ar gaminti bevertį, gamtai kenksmingą mėšlą. O valytojos darbas visada bus ne tik svarbus, bet ir neišvengiamas. Nepaisant nepatogių darbo sąlygų, jį dirbdama bent jau galėjau gerbti save.

GPB: Kokie atlyginimai dirbant tokį darbą Suomijoje? Ar jie atitinka kokį nors „gyvenamo lygio“ standartą? Lietuvoje valytojos dažnai matomos kaip tam tikros nenusisėkėlės - ar panašiai ir Suomijoje? Ar galėtum įvardinti žmonių grupę, kuriai jos dažniausiai priskiriamos?

M: Minimali alga valytojoms yra apie 10,33 euro per valandą. Sunku su tiek išgyventi, nes pragyvenimas čia brangus, ypač sostinėje ir didesniuose miestuose. Vieno kambario buto nuoma Helsinkyje siekia 600-800 eurų, nors už 600 sunkiai ką ir besurasi, todėl tiksliau būtų sakyti 700-800. Aišku, nereikia pamiršti ir kitų išlaidų, kaip sąskaitos už telefoną ir internetą, viešojo transporto bilietai ar maistas, kuris čia ganėtinai brangus. Leisti sau dar ir įsigyti drabužių, turėti hobių ar susirgti – sunku.

Viena iš mano sutiktų valytojų-aktyvistų susirgusi tapo bename – prarado dirbingumą ir buvo priversta gyventi moterų prieglaudoje. Ten ji susipažino su kitomis valytojomis, kurios net dirbdamos penkias dienas per savaitę negalėjo sau leisti išsinuomoti pastogės. Nemažai valytojų man guosdavosi, kad jaučiasi, jog joms pasisekė, kad nėra netekėjusios ar vienišos motinos, antraip atsidurtų padėtyje, kurioje negalėtų sau leisti išgyventi dirbdamos vienu etatu. Kad išgyventum, privalai turėti su kuo pasidalinti išlaidas, ar su partneriu, ar giminaičiais.

Nesakyčiau, kad valytojomis dirba viena konkreti socialinė grupė, kontingentas pakankamai įvairus, nuo profesionalių valytojų iki studentų, kuriems, kaip jau minėjau apie save, nesunku gauti darbą anksti rytais ar vėlai vakare. Žinoma, šį darbą dirba nemažai imigrantų, bet ir jie ateina iš įvairių sąlygų, renkasi jį dėl skirtingų priežasčių – pasitaiko ir turinčių daktaro laipsnį, ir visai nepatyrusių, ir turinčių patirties per akis.

Kas dėl „nenuisėkėlių“... Taip, deja, turiu pripažinti, kad panaši nuostata gąjį ir čia. Mano nuomone, valymo darbas per dažnai stigmatizuojamas žiniasklaidoje, nors tuo pat metu negaliu neigti, kad ženkliai daliai valytojų tai yra vienintelė galimybė išsilaukyti. Derėtų pabrėžti, kad šis pagarbos ir vertinimo stygius tampa drastiškai pasikeitusiomis darbo sąlygomis. Dar prieš dešimtojo dešimtmečio krizę valytojos buvo suvokiamos kaip viešosios tarnautojos, dirbusios vyriausybei ar savivaldybėms. Jos turėjo visuomenėje vertinamą statusą ir apsaugotą atlygį, kartais užsitarnaudavo net ir būstą. Iš devintojo dešimtmečio, kai dar buvau vaikas, pamenu stiprų jų autoritetą mokyklose, hierarchiškai panašų į mokytojų.

Statuso nuopuoliui bent jau iš dalies įtaką padarė privatizavimo ir užsakomųjų paslaugų iškilimas. Kai viena grupė darbuotojų dar galėjo išlaikyti savo tarpe bendruomeniškumą, valytojos tapo pašalietėmis, jų paslaugos užsakomos „nematomai“, už matomos įmonės ar įstaigos ribų. Valymo paslaugų rinka įsprausta į trapų santykį, kur laimi žemiausia pasiūlyta kaina. Tai nepadeda sulaikyti spartaus paslaugų kokybės blogėjimo – mažinami atlyginimai, kaštų karpymas net perkant darbo įrangą išlieka populiarūs gerinant paslaugų konkurencingumą. Klientai, visiškai nesuprantantys valytojų patirties, savo nepasitenkinimą išlieja būtent joms.

Ženkliai prisidedančios prie bendrosios gerovės valytojos nusipelnė didesnių algų, ką jau kalbėti apie geresnes darbo sąlygas. Manau, kad bent jau Suomijos gyventojai turėtų pajusti ilgesnio streiko pasekmių svorį, panirti į savo pačių vėmalus ir šūdą, kad suprastų valytojų svarbą.

GPB: Ar matai kokių pasikeitimų socialinių saugiklių ir valytojų algų sferoje? Pavyzdžiui, Lietuvoje mes žinome atvejų, kai po 2009 metų ekonominės krizės mokyklų valytojoms priskirta daugiau valomo ploto, už daugiau darbo mokant tą patį „minimumą“. Neseniai turėjome atvejį, kai mokyklos direktorė priskyre dar daugiau ploto už tą patį atlyginimą. Tokie pokyčiai prakišami kartu su efektyvumo ir viešųjų lėšų taupymo retorika. Ar susiduri su kažkuo panašaus? Kokia taupymo politikos specifika Suomijoje?

M: Nepanašu, kad judame linkme, kuri būtų palanki minimumą gaunantiems darbuotojams. Priešingai – dešiniųjų valdžia atakuoja bedarbius, dirbančius beturčius ir dirbančiuosius apskritai, imigrantus ir prieglobsčio ieškotojus, profsąjunginius judėjimus, studentus ir ne pelno siekiančias organizacijas. Jie nuolat ne tik bando prastumti, bet ir sėkmingai prastumia įstatymus bei reformas, naudingas turtin-giesiems ir korporacijoms. Politika Suomijoje jau dvidešimt metų krypta dešinėn, tad turime kaltinti ne vien valdžią. Bet

„Turiu pridurti, kad tokios politikos jau nebevedinu taupymo politika - ji įsigalėjo dar dešimtajame dešimtmetyje ir politinės institucijos bemaž įtikėjo panašiomis priemonėmis kaip būtinybe. Pasekmių laukti jau nebereikia - galime matyti jas plintančiose alergijose ir epidemijose.“

derėtų pridurti, kad dabartinei valdančiajai daugumai pavyko prastumti keletą itin nurautų įstatymų, prieštaraujančių net Suomijos konstitucijai.

Tai, ką apibūdinai dėl situacijos mokykloje, ne ką mažiau atsispindi ir Suomijoje. Vienas iš nesėkmių to pavyzdžių įvyko su kompanija Vannati Oy. 100 procentų jos akcijų valdo Van-

taa miestas, įsikūręs netoli Helsinkio. Siekdami pelno, jie pakeitė 30 valytojų, dirbančių pilnu etatu – aštuonias valandas per dieną, penkias dienas per savaitę – sutartis. Po paskutinio posėdžio tarp darbuotojų ir darbdavio visi valytojai liko formaliai įdarbinti tik pusė etato po 6 valandas per dieną, nors valomi plotai liko tokie patys, kaip ir su senosiomis sutartimis. Ką čia besakysi, ir be to jau sunku, kartais net neįmanoma išlaikyti tempo, tuo pačiu nesabotuojant standartų, nes ir taip to laiko nebuvo labai daug. Įdomu, kada situacija pasieks savo dugną, taip negali tęstis...

Turiu pridurti, kad tokios politikos jau nebevedinu taupymo politika – ji įsigalėjo dar dešimtajame dešimtmetyje ir politinės institucijos bemaž įtikėjo panašiomis priemonėmis kaip būtinybe. Pasekmių laukti jau nebereikia – galime matyti jas plintančiose alergijose ir epidemijose – tai susiję su oro taršos problemomis dideliuose pastatuose ir biuruose. Tai reiškia, kad gyventojai dažniau serga, negali dirbti, turi naudotis sveikatos apsaugos sistema ir sukelia papildomas išlaidas valstybei, miestams ir savivaldybėms. Žalingi efektai taupant valymo paslaugų sąskaita nėra lengvai pamatuojami, ir tai yra tam tikra išdava visuomenės, kurioje svarbūs tik skaičiai ir uždarbūs. Tokioje sistemoje našta neša darbuotojai, tampantys „būtiniosios“ konkurencijos aukomis. Jei staiga atsiranda nauja problema – kaltę lengva suversti darbuotojams, nes šie „nėra ligoti, jie paprasčiausiai tinginiai“.

GPB: O kaip su užsakomųjų paslaugų teikimu (outsourcing'u) – ar tai savotiška naujovė? Kokiais principais tai veikia valymo paslaugų sferoje? Koks algų skirtumas?

M: Kaip ir viešojo sektoriaus paslaugų inkorporavimo ir privatizacijos fenomenas, užsakomųjų paslaugų tiekimas tapo populiariu po dešimto dešimtmečio krizės – jo įteisinimas buvo patogi pasiteisinimu pradėti viešojo sektoriaus kaštų karpymą. Įmonė, miestas ar savivaldybė samdo kitą įmonę ir sudaro kontraktus valymo paslaugoms. Taip sukurtoje rinkoje įvairios kompanijos varžosi dėl dvejų ar trejų metų trukmės sutarčių su užsakovu, dažnai laimi tos, kurios sugeba pasiūlyti mažiausią kainą.

Vis tik svarbu dar kartą paminėti, kad valymo sektoriaus darbuotojai „ant popieriaus“ yra organizuoti ir turi kolektyvinę darbo sutartį, galiojančią visiems, dirbantiems Suomijoje, ir garantuojančią jiems 10.33 euro valandinį tarifą, nesvarbu ar šie priklauso profesinėms sąjungoms, ar ne. Tačiau tam tikri teisių suvaržymai atliekami konkursui pasibaigus – pvz., firma neparūpina tinkamos valymo įrangos arba darbuotojai paskirtus plotus turi išvalyti per trumpesnę laiką. Galima tai pavadinti legalia darbuotojų sprespauda ir „įteisintu“ jų atlyginimų karpymu. Situacija bene blogiausia subrangovų samdyje, kur grandinė, prasidedanti konkursą laimėjusia firma, gali tęstis projektų dalis perduodant iš rankų į rankas – iš vienos firmos kitai ir t.t., taip siekiant suteikti kuo pigesnes paslaugas, o darbuotojus nubloškiant į lankčius grafikus ir mažesnius atlyginimus. Grandinės pabaigoje ne taip jau retai atsiduria įmonės, itin išnaudojančios darbuotojus, kartais net ir tos, kurios užsiima kažkuo panašiu į prekybą žmonėmis. Žinoma, iš esmės taip siekiama išvengti mokesčių, darbuotojams mokant varganus 4-5 eurus per valandą.

Turbūt net nereikia minėti, kad dažniausiai tokį išnaudojimą patiria migrantai. Ėmiau interviu iš vieno migranto iš Estijos, valiusio po 16-17 valandų per dieną, beveik neturėjusio jokio laisvalaikio ir, negana to, priverstu gyventi tame pačiame biure su kitais darbuotojais. Jų bosas gyveno tame pačiame biurų pastate ir dar rinko iš jų nuompinigių, tai nebuvo teisėta, juolab, kad ir pastatas nebuvo pritaikytas gyvenamosioms sąlygoms. Jiems nebuvo garantuotas minimalus atlyginimas ir viršvalandžių apmokėjimas. Asmuo, iš kurio ėmiau interviu, turėjo pakankamai drąsos kreiptis ir kalbėtis apie šias problemas su savo pažįstamais suomiais, bet, deja, dažniausiai atsidūrę tokioje padėtyje tokios privilegijos neturi.

Suomijoje yra nemažai įmonių, „besispecializuojančių“ pažeidžiamų grupių įdarbinime. Jų darbuotojai rizikuoja ne tik prarasti leidimus gyventi šalyje, bet ir susilaukti administracinės atsakomybės. Galima sakyti, kad įstatymas baudžia silpniausius.

Situacija pernelyg sudėtinga, kad ją pavyktų paprastai api-

brėžti. Įdarbinimo agentūros ir taip dažnai supaprastina problemas, baksnodamos pirštais į imigrantus, migruojančią darbo jėgą ar neteisėtai Suomijoje veikiančias užsienio įmones. Žinoma, aš nesistengiu pateisinti įmonių, išnaudojančių darbuotojus, bet didelė atsakomybės dalis priklauso administraciniams dariniams (vyriausybei, savivaldybėms ar įmonėms), kurios atsakingos už užsakomųjų paslaugų tiekimo sąlygų kūrimą – jie puikiai suvokia tokių procesų grėsmę.

Štai kad ir Suomijos vyriausybė, kuri apsunkino silpniausių ir labiausiai rizikuojančių būti išnaudojamais darbuotojų galimybę gauti leidimus likti šalyje. Jeigu ką ir reikėtų kaltinti, tai visą struktūrą ir agentūras, kurios sutinka su išnaudojimu,

legaliu ar dar neįteisintu, juo grįstomis įdarbinimo praktikomis. Tie, kurių galioje yra įstatymų leidyba, tik padrasina jas. Profesinės sąjungos taip pat nekovoja už sąlygų gerėjimą, veikiau jos pačios tampa problema ir ima ginti Suomijos

jos piliečių teises darbo jėgos iš užsienio sąskaita. Nėra galimybės geresnei strategijai, kuomet trūksta valios kovoti už visų, o ne tik išskirtinių grupių lygybę.

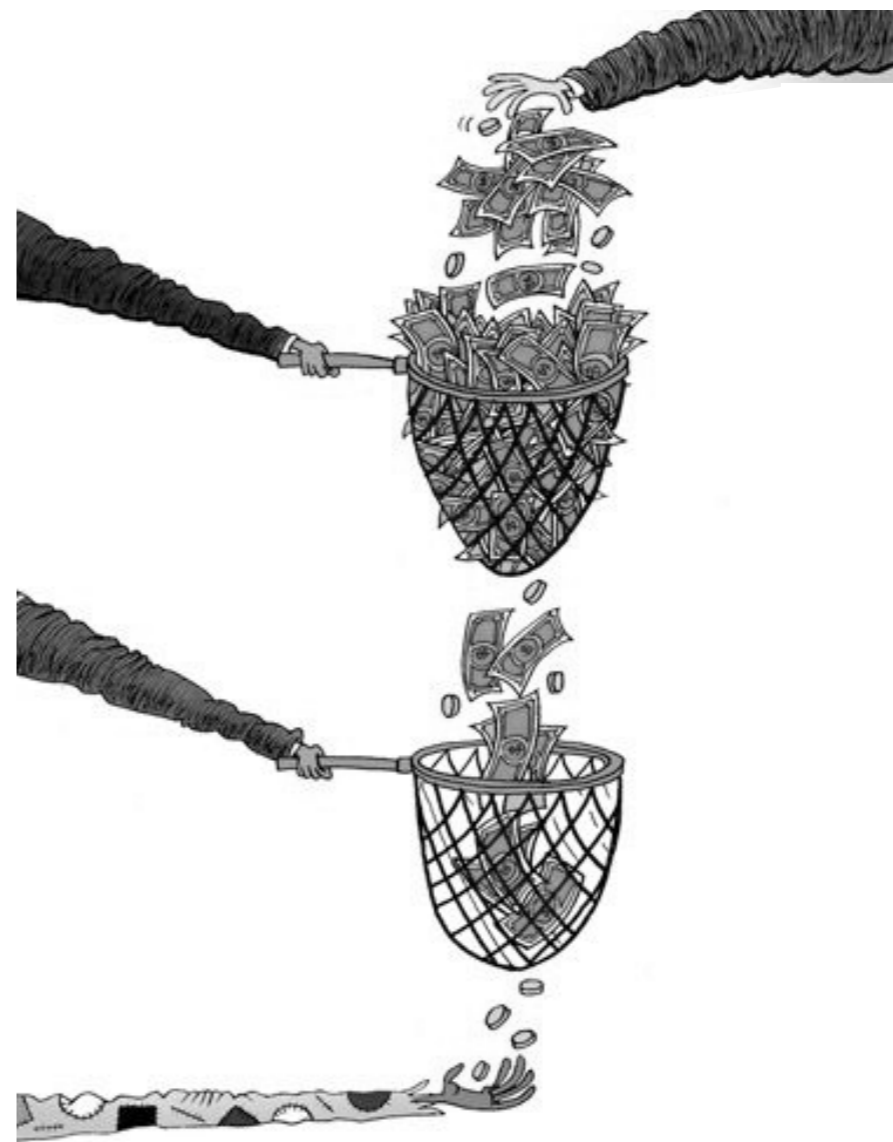
GPB: Atsimenu, kad mums pasakojai apie vieną valymo paslaugų įmonę, kuri siūlo lankstų, „taxify tipo“ darbą. Gal gali papasakoti kažką daugiau? Ar įmonė veikia sėkmingai? Ar yra daugiau panašių? Kaip valymas skiriasi nuo „normalaus darbo“?

M: Tai įmonė-startuolis, siūlantis namų valymą susiejant vartotojus ir valytojus per internetą ar mobiliąją programėlę. Sunku pasakyti, ar panašaus profilio firmos nusisėkusios ar ne, nes tai dar pakankamai naujas reiškinys Suomijoje – jos čia maždaug nuo 2015 m.

Tokie valytojai nedirba kaip paprasti darbuotojai – jie laikomi entrepreneuriais arba dirba pagal individualias sutartis. Taip pat nėra jokių įprastų garantijų, pvz., biuletenių – jei susergi, turi perleisti savo valandas kažkam kitam, už ką pinigų negauni, taip pat nėra jokių kompensacijų už kelionę ar dvigubo tarifo dirbant savaitgaliais ir naktimis. Valytojai privalo atlikti tokį patį ir tiek pat darbo kaip ir „normalūs darbuotojai“, tačiau atsako už visą galimą riziką ir privalo pasirūpinti viskuo, už ką paprastai moka įmonės. Atlygiai retai viršija 12-13 eurų, kas yra vos daugiau nei minimalus atlyginimas – šito nepamiršo paminėti vieno iš tokių startuolių įkūrėjas, lyg čia būtų kuo didžiulis.

Aišku, valytojai pralaimės šią kovą, nes nėra jokių tvirtų saugiklių ar garantijų, kad, jei kažkas atsitiks – susirgsi ar susilauksi vaiko – ir toliau turėsi darbą. Tai galbūt ir pasirinkimas studentams, trumpalaikis sprendimas, bet tikrai ne daugiau.

Dar buvo visai įdomu išgirsti, kad tokios įmonės deda pastangas kurdamas darnios ir draugiškos bendruomenės įspūdį savo ofisuose, organizuoja picų vakarienes ir vakarėlius, taip



„formuodamos atgalinį ryšį su valytojais“. Neabejoju, kad panašios taktikos tikrai veikia: kai tokį ilgą laiką elgesys su valytojais tikrai nebuvo pagirtinas, jie mieliau renkasi patys save išnaudoti kaip „entrepenieriai“, užuot rinkęsi dirbti su jų negerbiančiais viršininkais.

GPB: Kokia valytojų reakcija į šią pavieniais projektais grindžiamą įdarbinimo formą?

M: Profsąjungos, žinoma, kritikuoja tokį verslo modelį, tačiau turi mažai išteklių stabdyti jo plėtrą, kadangi tokie verslininkai įteisina savo veiklą kaip entrepreneuriai ar startuoliai. Kol kas neteko girdėti nieko šia tema iš valytojų, veikiausiai dėl to, kad tai dar visai nauja praktika. Žinoma, jau yra teisinių precedentų Jungtinėse Valstijose bei Didžiojoje Britanijoje.

Dėl užsakomųjų paslaugų tiekimo, tai buvo keli protestai, mažesnės vietinės demonstracijos prie savivaldybių, nusprendžiančių inkorporuoti ar privatizuoti tam tikras paslaugas, tačiau nieko didesniu mastu. Deja, bet nepamenu nieko apie nesena organizuotas akcijas iš valytojų, kurios būtų pasiekę tuos, kurie yra galioje kažką pakeisti įstatymų srityje.

GPB: Jeigu neklystu, organizuodama valytojus dirbai su profesinėmis sąjungomis, taip? Papasakok, kaip sekėsi. Kokios, tavo nuomone, pagrindinės kliūtys organizuojantis bei reikalaujant geresnių darbo sąlygų? Ar pastaraisiais metais vyko pačių darbuotojų organizuotų akcijų?

M: Organizavau solidarumui skirtus renginius, taip pat kelis protestus bei neformalius susirinkimus su valytojų bei vietinių bendruomenių aktyvistais, profesinėmis sąjungomis ir nevyriausybiniomis organizacijomis. Organizuoti renginiai nebuvo dideli, bet, nepaisant to, buvo nemažai vaisingų akimirkų. Pavyzdžiui, pavyko pasiekti prieš tai nesisusiorganizavusias valytojas, išgirsti vertingos informacijos iš skirtingose firmose dirbančių darbuotojų bei pasidalinti informacija apie kolektyvines sutartis, darbo leidimus ir pan. su žmonėmis, kuriems ji tikrai svarbi. Visgi tikrai nėra lengva pasiekti darbuotojus – pilna įvairių kliūčių valytojoms organizuotis ar reikalauti geresnių sąlygų.

Paminint bent jau keletą:

Trumpinamos pamainos be pertraukų kartu su bendrai nestabiliomis sąlygomis atneša tam tikrą atskirtį dirbančiųjų bendruomenėje. Dažnai jokia bendruomenė apskritai neegzistuoja, nes valymas įprastai yra vieniša veikla. Atleidimų skaičius taip pat nemažas. Sunku jungtis draugėn, kai bendradarbiai kaskart keičiasi. Nulinių valandų sutartys nugalina darbuotojus – vos viešai pareikalavus savo teisių, gali atsitikti, kad būsi nebesiunčiama dirbti. Turbūt net nereikia minėti fakto, kad darbuotojai yra mulkinami ne tik darbdavių, bet ir profesinių sąjungų. Galiu pateikti pavyzdį iš 2010 m., kai PAM (paslaugų sektoriaus profesinė sąjunga Suomijoje) išsuderėjo 20 procentų atlyginimo pakėlimą valytojams, kuris įsigaliojė per kelerius metus. Žinoma, profesinė sąjunga pakėlė didelį triukšmą dėl to, kaip jiems pavyko iškovoti šią pergalę, tačiau tuo pačiu jie nepamiršo, kad ilgalaikio stažo darbuotojų atlyginimų priedai bei ekskrementų valymas buvo nutrauktas. Kolektyvinių derybų sutarimas – atvirkščiai – sukėlė metinių pajamų kritimą daugeliui valytojų, nes šie už purviną darbą gaudavo papildomus 10 eurų.

Nors tai nutiko jau prieš kelis metus, kalbos apie tai tarp valytojų netyla, kas nekuria šviesios ateities vaizdo. Manau, tikrai svarbu, jog valytojai sulauktų daugiau paramos iš kitų paslaugų sektoriaus darbuotojų.

ORGANIZAVIMASIS

Viena iš didžiausių šių dienų JAV profesinių sąjungų*, įsikūrusi 1921-aisiais metais, pradėjo nuo valytojų ir liftininkų darbo sąlygų gerinimo.



(*Service Employees International Union, SEIU, prieš tai Building Services Employees Union, BSEU)

Palaipsniui iškovodami savo nariams pergales, jie augo ir pradėjo ginti kitų sričių darbuotojų teises, jungėsi su kitomis profesinėmis sąjungomis, o šiuo metu yra viena iš pagrindinių kampanijos 'Fight For Fifteen' rėmėjų. Tačiau jie niekad nenusisuko nuo valytojų. Viena iš svarbiausių jų kovų – Justice For Janitors (liet. Teisingumas Valytojams) – tęsiasi kelis dešimtmečius, iškovodama pergalę po pergalės skirtinguose miestuose, valstijose, valstybėse, kuriose išlieka ta pati problema: darbuotojų išnaudojimas ir priespauda.

Kampanija prasidėjo 1985 m. Los Andžele, kuomet didelio kapitalo įmonės nustojo tiesiogiai įdarbinti valytojus ir pradėjo samdyti valymo įmones, kurių darbuotojai – daugiausiai imigrantai – nebūdami profesinių sąjungų nariais, gaudavo mažesnius atlyginimus. Vyraujantys konkurencijos dėsniai vedė prie to, jog valymo įmonės su pigesne darbo jėga siūlė pigesnius kontraktus, nei tos, kurių darbuotojai buvo profsąjungų nariai su didesniais atlyginimais, pradėjo dominuoti valymo srityje. Įmonių kapitalas augo, o darbuotojų atlyginimai mažėjo. SEIU pradėjo skatinti valytojus stoti į sąjungą ir kovoti už savo teises, rodydami pajamų ir socialinių garantijų skirtumą tarp sąjungos narių ir jai nepriklausančių valytojų. Į darbo sąlygų gerinimo kovą įsitraukiančių valytojų skaičius greitai augo ir buvo pasiekta daugybė pergalų.

Kertiniu akmeniu Justice For Janitors kovoje tapo 1990 m. birželio 15 d. įvykusi demonstracija Los Andžele. Jos metu policijos pareigūnai užkirto numatyto maršruto kelią ir užpuolė taikius demonstrantus - gatvė einančius ir rankomis susikibusius streikuojančius valytojus, kurie norėjo užtikrinti savo teisę organizuotis, siekdami geresnių darbo sąlygų. Policija teigė, jog jų veiksmai buvo savigny, bet, paviešinus vaizdinę medžiagą, pasidarė aišku, jog jie užpuolė neprovo-

kuojami, atstovaudami įsigalėjusią sistemą, kuri gina stambųjį kapitalą. Šių veiksmų pasekmės: iš 400 protestuotojų - virš 50 suimtų asmenų, dešimtys sužalotų, tarp kurių dvi moterys - joms buvo sukelti persileidimai. Bet toks brutalus policijos pasipriešinimas valytojų nenustebino, viena iš protestuotojų teigė: "Tai, ką jie mums šiandien darė prieš televizijos kameras yra vienas iš būdų, kaip policija su mumis elgiasi kiekvieną dieną". Pasinaudodami spaudos dėmesiu, toliau protestuodami ir paduodami Los Andželo Policijos Departamentą į teismą, tais pačiais metais Los Andželo valytojai iškovoję dvigubus atlyginimus, sveikatos draudimą visai šeimai ir kitas socialines garantijas. Ši diena išliko minima kaip Justice For Janitors diena.

1991 m. Justice For Janitors pradėjo reikalauti Apple Inc. pakeisti sutartį su tuo metu jų samdoma valymo įmone Shine Building Maintenance, kuri praityje buvo nubausta dėl darbo teisės pažeidimų ir turėjo išmokėti virš pusės milijono dolerių atlyginimų savo darbuotojams. Pirminė darbuotojų kova truko pusantrų metų, kol pagaliau Apple pradėjo spausti valymo įmonę ir ji pasirašė susitarimą su sąjunga. Tam pasiekti prireikė darbuotojų bado streiko prie Apple ofiso, akcininkų susirinkimų trukdymo, Apple produktų boikoto, protestų ir demonstracijų, kurių metu dalyviai nebijodavo būti suimti. Tačiau tai buvo tik pirma kova su Apple. Justice For Janitors kampanija prie Apple bei kitų tame pačiame regione įsikūrusių įmonių (tarp kurių ir IBM bei Hewlett-Packard) grįždavo, kai ateidavo terminas keisti kontraktus su valymo įmonėmis ar atnaujinti susitarimus su sąjunga. Kaskart keliant savaites trunkančius streikus, tūkstančių narių protestus, naudojant viešą spaudimą, pritraukiant spaudos dėmesį ir pasiryžtant kovoti su policija, jų reikalavimai būdavo įgyvendinti.

Šis socialinis judėjimas pasižymi tuo, jog naudoja tiesioginio veiksmo taktikas ir viešumą. Valymo sferoje kelių valandų ar dienų streikas gali būti net nepastebėtas ar lengvai praleistas pro akis, nes porą dienų neišneštos šiukšlės gali net nepradėti virsti per šiukšliadėžės kraštus, per dieną neišvalytuose tualetuose gali niekas ir nesuviduriuoti, savaitę neišsiurbti kiliškai net nekris į akį, o be blizgančių grindų įmonės reputacija nepablogės. Todėl pasitelkiamos kitokios kovos taktikos, paremtos strategine politinės ir ekonominės situacijos analize: bendruomenės įtraukimas, kasdieniai savaites vykstantys protestai, kelių eismo sustabdymai, pastatų okupacijos, bado streikai, šimtais plūstantys laišakai, tiesioginis kontaktas už

darbo vietos ribų, spaudos dėmesio pritraukimas ir išlaikymas – visa tai yra košmaras tiems, kurie yra atsakingi už daromą neteisybę. Niekas nenori tokio viešumo ar tuo labiau kapitalo praradimo dėl sukeltų trukdžių, nepriklausomai nuo to ar tai samdančios įmonės, ar valomų pastatų savininkai, todėl galiausiai sutinka su darbuotojų reikalavimais ir leidžiasi į derybas.

Ši kampanija įkvėpė 2000-ųjų metų Ken Loach filmą „Duonos ir rožių“, kuris buvo pirmas filmas Amerikoje per 20 metų apie darbuotojų pasipriešinimą ir kovą.

1. Fight for Fifteen (angl. k. kova už penkioliką) - JAV 2015 m. išaugęs paslaugų sektoriaus darbuotojų judėjimas už 15 dolerių per valandą atlyginimą ir kitas teises.



PRANEŠK! Turite problemų darbe? Darbdavys nemoka atlyginimo, tyčiojasi, diskriminuoja ar kitaip pažeidžia teises? Papasakokite apie tai mums kuo išsamiau ir mes jūsų pasakojimą paviešinsime. Solidarumo tinklas pasilieka teisę atrinkti pranešimus. GYVENIMASPERBRANGUS.NET/PRANESK

Valymo Įmonė "Ordus Group"

*Kai greitai ieškodama darbo įsidarbinau valytoja, nesitikėjau, kad prieš mano akis atsivers siaubingo mąsto aferos. Didelė įmonė, turinti daug dukterinių įmonių, kviečianti darbuotojus ateiti į „darbų saugos mokymus“, priverstė pasirašyti dėl kvalifikacijos kėlimo, su punktu, jog išeinant iš darbo be svarbios priežasties, turėsi padengti išlaidos. O išlaidos: patalpų nuoma (apmokymai vyko įmonės ofise), mokytojų samdymas (iš seserinės įmonės), jų keliavimo išlaidų padengimas ir t.t. Na, gerai, tarkim taip ir buvo, ir nuleisim tai ant to pluso, kad atlyginimas pakilo ant 3ct per valandą. Pradžioje dirbau ketvirtadalį etato, vėliau pradėjau dirbti per du objektus. Ar aš gavau atitinkamą darbo grafiką? Ne, aš dirbau pagal tą patį ketvirtadalio etato grafiką, kurį ir tai gaudavau ne kiekvieną mėnesį. Kai darbo grafiką gavau pirmą kartą, pasibaisėjau: man žadėjo 6 dienas per savaitę po 2 valandas, iš viso 48 valandas per mėnesį, deja ant grafiko buvo parašyta 1,5 valandos, tai yra 36 valandos. „Ne, ne, mes tikrai apmokėsime viską kaip reikia“. Skaičiuot šiek tiek moku, gavus atlyginimą matau aiškiai: viename objekte gavau atlyginimą pagal 1,5 val tarifą, kitame objekte paskaičiuotos 7 val. vietoje 8 val. - nors oficialaus pietų pertraukos laiko kaip ir nebuvo antram objekte. Kolegės, kurios dirbo kartu nuo 7 val iki 22 val (15 valandų darbo diena + važiavimas pirmyn ir atgal į kitą miestą), gaudavo apmokėtas 12 valandų.

Epilepsija sergančiai kolegei buvo liepiama vairuoti valymo mašiną, kurios vibracija veikia visą kūną. Pasekmės? Kaskart jai atsėdus į mašiną ją ištikdavo epilepsijos priepuoliai. Todėl, aišku, iš geros širdies tą mašiną vairuodavau aš - žmogus, kuriam pagal neįgalumo nustatymus draudžiama dirbti darbą, kuriame visą kūną veikia vibracija. Neblogas pamainos sudarymas! Kai darbo metu įgyjau traumą (nauja darbuotoja su valymo mašina įvažiavo man į kelius, įplyšo meniskai ir susiformavo cistos), nors tai įvyko fiksuojant kameroms ir matant kitiems žmonėms, kaip jūs manot, ar buvo įforminta trauma darbe? Ne, nebuvo. Vadybininkė atvyko ganėtinai greitai ir man pasakė, jog nieko tokio čia, nekraujuoji (matėsi mėlynės ir tinimas), tai dirbk toliau ir biuletenio imti tau negalima. Per savo durną galvą neprotestavau ir nevažiavau į traumatologijos punktą, pas gydytoją nuvykau tik per laisvadienius. Galiausiai prireikus operacijos, nutariau, kad išėinu iš šito pragariško darbo: parašiau vienu metu ir prašymą būti atleista ir išėiti atostogų. Kada gavau atostoginius? Tikrai ne iš karto ir ne visus. Smagiausia buvo tada, kai pora dienų po prašytos atleidimo dienos nuėjau į darbo biržą. „Aš išėjau iš darbo“, „Iš tokios ir tokios įmonės?“, „Pirmą kartą girdžiu šį pavadinimą“, „Na, jūs prieš dvi savaites esate įsidarbinus šioje įmoneje ir vis dar joje dirbate“ - mano reakcija buvo išlūžęs žandikaulis ir iškritę akių obuoliai: „KA?!!“. Prireikė kelių akimirkų, kad suprasciau, jog mano nuos-

tabioji įmonė mane man nežinant, be mano parašų, velnias žino kokiais tikslais, perdarbino į kitą įmonę. Greituju būdu pasitikrinau rekvizitus naujos darbovietės - per vieną dieną joje įsidarbinu virš šimto darbuotojų, mano buvusioje darbovietėje - per vieną dieną tas pats skaičius išėjo. Aš patraukiau tiesiai į darbo inspekciją. Ten man pasakė, kad įmanomos trišalės sutartys, kad įmonė perleistų savo darbuotojus kitai įmonei - bet, savaime suprantama, su darbuotojų sutikimu ir jiems pasirašant. Aš nei sutikau, nei pasirašiau - aš prašiau būti atleista. Darbo inspekcijoje man patarė nueiti pasiaiškinti su savo buvusia darbovieta, jeigu nieko nesigautų, tada sugrįžti ir pradėti kažką daryti. Keista, kaip tokius akivaizdžiai machinacinius dalykus darbo inspekcija lengva ranka nurašė ir nesusirūpino tokių dalykų egzistavimu. Iš darbo inspekcijos tiesus kelias iki įmonės ofiso. „Jūs dar neatleista?!“, „Na, ne, ką tik sužinojau, kad kažkokioj kitoj įmonėj dirbu“. Bus sutvarkyta, atsiprašom. Po dar kelių dienų iki manęs atvažiavo vadybininkė ir jos mašinoje pasirašiau, atbuline data, prašymą būti įdarbinta kitoje įmoneje, prašymą iš jos išėiti. Reikėtų paminėti ir tai, jog ši įmonė ne smulkiuoju versliuku užsiiminėja, tai įmonė su milijonine apyvarta, kurių samdo miesto savivaldybė, autobusų stotis, policijos komisariatai ir įmonės, turinčios multimilijonines apyvartas, kurios taip lengvai praleidžia pro pirštus tokius įstatymų pažeidėjimus ir darbuotojų teisių nepaisymus.

*Pranešimas redaguotas

K R Y Ž I A Ž O D I S

1/4 dirbančiųjų alga	↗		1		↘			7	↘	Darbo parduomo ...	
Dideli vargšams, maži turčiams		... tarifas		Mitinė visuomenės grupė		gyvenimas už 1000eur. per mėnesį	→				
4	→					į darbą keltis šeštą ...	→	6			
trumpai gyvavęs skundikų portalas				... ar pasikarti?	↘				↑	↑	
nebetinkamas darbo rinkai	→				↓	maistas už nedaug pinigų		Arklas, knyga ir	
... per daug policijos		Marksas ... Engelsas	→			... balius Rotušėje	↗		↘	8	
	↘					2	↓	Šefai ir vaikai mėgsta ...	"Pamatinė verslo vertybė"	→	... px
Tai ...	←			Darbo stažą pensijai...	→	5				Taikos ministerija	
	→			Svarbiausias įvardis viršininkui		... davai				↓	
-Kas ten? -... Gevara		Kai neturi ką parduoti, parduodi...	↗		↓			3			
		Vyraujanti politinė sistema	→	Ir kariamas pripranta	→	9			↘	Geriausia darbuotoja	

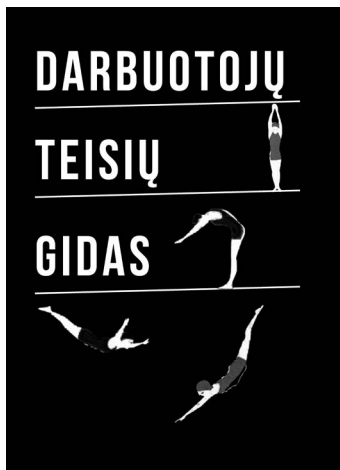
Siųsk atsakymą redakcijos el. paštu ir laimėk prizą - knygą. Prizų kiekis, deja, ribotas.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

"Gyvenimas per brangus" pristato naujuoju Darbo kodeksu, vietine ir užsienio patirtimi paremtą darbuotojų teisių gidą.

Brošiūroje:

- * kokios yra jūsų teisės darbe pagal naująjį DK
- * siūlymai, kaip pradėti organizuotis su kolegomis, kad tos teisės būtų apgintos ir praplėstos realybėje
- * kelios galimos pasipriešinimo taktikos, viršininkų manevrai ir organizacinės klaidos
- * informacija apie Solidarumo Tinklą



Brošiūrą internete rasite gyvenimasperbrangus.net puslapyje

Popierinius brošiūros egzempliorius galite rasti socialiniame centre "Emma"

APIE "GYVENIMAS PER BRANGUS"

Daugelis iš mūsų esam patyrę neteisingą elgesį iš savo bosų ir samdytojų, ar kitų žmonių, kurie turėjo galią spręsti apie mūsų darbo ir gyvenimo sąlygas. Patirtis rodo, kad vienintelis kelias užsitikrinti teisingą, lygų ir pagarbų elgesį yra būti pasiruošusiam kovoti ir apginti savo teises.

Šį leidinį sukūrė ir išleido „Gyvenimas Per Brangus“ solidarumo tinklo nariai. Tai yra neformali organizacija, remianti darbuotojų saviorganizaciją ir kovojimą už savo teises. Šis tinklas grįstas idėja, kad bendras neteisybes darbovietėse ar kitur patiriantys žmonės gali padėti vieni kitiems susivienydami ir kovodami kartu, arba: „skriauda vienai – skriauda visiems“.

Jeigu ieškote pagalbos, norite papaskoti savo istoriją ar kitais klausimais, rašykite ar skambinkite mums žemiau nurodytais kontaktais.

KONTAKTAI

el. paštas: gyvenimasperbrangus@gmail.com,
tel. +370 62188 251

Adresas: Socialinis Centras "Emma",
A. Mickevičiaus g. 35, antras aukštas, Kaunas